

i no d'un altre planeta», Fontserè (*CiFiNat.*, lèxic).

Primat [Lacav.], del ll. *prīmātus* 'primacia', cf. *DECH* iv, 649b1-6; *primacia* [Belv.]; *primacial* [Lab. 1840]. *Primaina*. *Primall*. *Primalla*. *Primetó*. *Primejar*. *Reprim* («el segon segó de la farina», val., Valor-Gi- 5 ner, 1950). *Primina*.

Primària [Belv., com *gruixària*, *grandària* etc.] *Primedat*. *Primesa* [S. xiv, Jafuda, *DAG.*; Lacav.]. *Primitat* [F. de Malla, *DAG.*].

Primitiu [1390, Aversó, 512.53, c. 1400, *eximpli* 10 del Recull Ag., *DAG.*], pres del ll. *prīmītivus* id.; *primitivitat*; *primitivisme*. *Primula*; *primulaci*, *primulal*, *primulina*.

Prior [1244: «En B<ernart> prior» del capítol d'Urgell en les treves entre el Bisbe i el Comte de Foix, PPujol, *DocVgUrg.*, 9.2, 9.23], pres del b. ll. *prior* id., ll. clàss. *prior*, *-us*, 'primer entre dos', 'anterior', 'superior', comparatiu corresponent a *primus*, que era un superlatiu; *priora* (S. xiv, *DAG.*), també *prioressa* [c. 1390, Aversó; 1423, *DAG.*]. *Prioria* 20 [*DAG.*]. *Prioral* [Belv.]. *Priorat* [Lacav.]. *Prioritat* [1344, *Ordinacions de P. el Cerimoniós*, *CoDoACA* v, 34]. *Sub-prior*, *sois-prior*.

CPr.: *Priorologi* (*DAG.*).

Pristin, *prístina* (no existeix, ni ha pogut existir, se- 25 gons les normes cat., un **pristi*, suposat per *AlcM*), llatinisme a penes mai usat en català, i innecessari, del ll. *pristinus* 'primitiu, primari' (*pristi*, *-tina*, és un mer barbarisme acastellanat).

Primatxer mall., personatge important i tradicional 30 de l'església mallorquina, mossarabisme flagrant; *AlcM* suposa absurdament que vingui de l'it. *primicèrio*, llatinisme broix a penes usat en aquella llengua, només amb caràcter històric referent als màrtirs de l'església protocristiana, i que al capdavant no correspon al mot mallorquí pel so ni pel sentit; fins a tal punt arriba el prejudici de l'escola filològica mallorquina (i de l'església mallorquina: heus aquí el secret!)⁴ contra els mossarabismes. És clar que prové del ll. *PRĪMĪCĒRIUS* 'cap, capítost, guaiador', per via popular mossàrab, que degué sobreviure al domini musulmà de 300 anys (interromput encara per la conquesta poc duradora de Ramon Berenguer III) damunt Mallorca. *PRIMICERUS* és mot ben conegut en llatí, encara que un poc tardà, documentat en el *Digest* i en Ammianus Mar- 45 cellinus (S. iv), amb derivats *primiceriatus* en el *Codex Theodosianus*, *-iceratus* en el *Codex Iustinianus*, *primoceriarius* en inscripcions. Altrament la supervivència en l'església de ritu mossàrab, i sota el domini del califat de Còrdova era ja coneguda pel *برميارية* 50

(*prim*(i)*čērīu* o *primāčērīu*) del *Codex Canònic Escorialense* de 1049 (Simonet, *Glos. Mozàrabe*, p. 464). ¿Ens cal encara fer memòria que c^e donava normalment *tx* segons les lleis fonètiques privatives del mos- 55 sàrab?⁵

Com explicava el *DAG.*, *primatxer* és a Mallorca 'cantor principal en el cor de les esglésies, xantre': «y los dos *primatxers* ab sas capas y bordons diuen *re- 60 quiescat in pace*» en el *Cronicon Mayoricense* del savi

A. Campaner (textos dels Ss. xvi-xvii i fins medievals); «que de aquí avant hi haja quatre *primatxers* semmaners» any 1595 altre venerable doc. de la *Història de Sòller* de Rullan (*DAG.*). Afegim-hi: «an el qui diu la epístola 10 ss., a lo assistent 5 ss., a los quatre *primatxés* una lliura, ço és 5 ss. a quiscun», doc. de fi S. xvi o c. 1600 (per la celebració de la festa de la Conquesta, *BSAL* vii, 216a); «Joan Fe, prevera, *primatxer* y mestre de Ceremònies de la Seu de Mallorca», personatge conspicu del qual es parla sovint a la documentació de c. 1647 (*BSAL* v, 147a; de nou, v, 147b etc.).

Institució que va continuar ben viva fins al S. xix almenys: a Campos es beneí l'església nova amb solemne ofici, al qual assistien cinc sacerdots de Felanitx, el vicari de Porreres i el de Salines, dos organistes de Ciutat, i un «tonsurat *primatxé* de la Catedral» (fet del qual em donen documentació els meus amics de Campos). El 1826 Josep Costoné publicà un opuscle castellà, amb motiu de la festa mateixa de la Conquesta, on parlava dels «*primicerios*» que hi cantaren el «Benedictus» (*BSAL* vii, 262b), per on es comprèn que en l'ús litúrgic en llatí local mallorquí s'haurà dit sempre *primiceri* traduint el nostre mossàrab *primatxer*. *AMALcover* escrivia «més entonat que un *primetxer* de la Seu» (*Contarelles*, p. 53: hi ha aquí alguna ironia de sagristia manacorina, o un tret pagesívol?); i Costa i Llobera en parla amb respecte: «Y de *primatxers* ja morts / se sent la veu coneguda», en una història ultratombal.

Primatxol bal., maestr. [Lab. 1840], Alcoi (*BDLC* xiii, 281); *primitxol* [Labèrnia]. *Primatxó* [*DAG.*]. «N'Amat --- jo el veig de mitja alçada, *primatxó*, pàl·lid i potser flasc, el nas --- una mica gros i caigut ---», Alex. Galí (*Coll. B. V. de Maldà*, 53). *Esprimatxat*, avui d'ús general en cat. central, si bé és curiós que no el vagin recollir mai Belv. ni *DFgra.* ni *Damen.* ni Bulbena ni cap edició de Lab.: les primeres notícies són del vallenc NOLLER: «lo vestit --- ple de ressabís portats d'Inglaterra, que si esqueyan bé a son cap ros, a sa figura *esprimatxada* y alta ---», NOLLER (*Pap.*, 43); «és un minyó d'uns vint y set anys, ni alt ni baix, *esprimatxadet*, rebegut, però ab nervis y tendons de ferro», id. (*Notes de c.*, 55). *Esprimatxament*. *Esprimalgat* (?).

Primícia [1250, Alt Cardener, PPujol, *DocVgUrg.*, 15.2], pres del ll. *prīmītia* 'primeres collites anyals', 'començament de tota altra cosa'; al costat d'aquesta variant rigorosament culta, que també s'usà per traduir el ll. *primatus* 'primacia': «St. Laurens ten la *primícia*, après Sent Esteve», *VidesR.*, 169v2, trad. «primatum tenere dicitur» (497), apareix des de molt antic una variant semipopular *primia*, aplicada només a les primícies eclesiàstiques (tractament de compromís entre el cultista *-ícia* i el popular *-itia*): «lo deume e la *primia* de la onor de Virós», doc. de Vall Ferrera, 1257-69, PPujol (*op. cit.*, 27.15); *primia* en els Privilegis de la Vall d'Aneu a. 1408 (*RFE* iv, 44); *primia* parlant de Riall de Noguera, 1518, *Spill* de Castellbò, 106r; el paborde de Mur reclamava «delme o